

- handelt over de locus de Deo, en beoogde de overige delen eveneens te vertalen. Ten gevolge van de verslechterende economische omstandigheden werd Hendriksens deel niet eerder gepubliceerd dan 1951, en toen door Eerdmans Publishing Company.
18. Aldus A. Kuyper in het 'Voorwoord' van zijn *Encyclopaedie der heilige godgeleerdheid*, I, Amsterdam, 1894, VI.
  19. H. Bavinck, 'Theologische richtingen in Nederland', *Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie*, I, 1894 (tweede serie), 188, 189.
  20. Aldus J.J. Buskes in: G. Puchinger, *Hervormd-gereformeerd, één of gescheiden?*, Delft, 1969, 305.
  21. G. Puchinger, 'Bavinck en de volkshistorie', in: *Ontmoetingen met theologen*, Zutphen, 1980, 113.
  22. Bavinck ontleende het woord 'katholiek' aan artikel IX van de apostolische geloofsbelijdenis, waar sprake is van een algemene of katholieke kerk. Ter toelichting op dit begrip schreef Bavinck: 'De voornaamste betekenissen, waarin dit woord bij de kerkvaders dan gebezigd wordt, laten zich tot drie herleiden. Eerst duiden zij er mee aan de kerk als geheelheid en eenheid tegenover de verspreide plaatselijke kerken, die zij in zich bevat; terwijl de plaatselijke kerk de naam van katholiek juist dragen kan, omdat zij zich aansluit en vasthoudt aan de algemene kerk. Vervolgens drukten zij er mee uit, dat de kerk één is en zonder uitzondering alle gelovigen uit alle volken, door alle tijden en aan alle plaatsen omvat; katholiek dus vooral in tegenstelling met de nationale kerk onder Israël. En eindelijk wordt zij soms ook zo genoemd, omdat zij de volkomen overlevering, alle de mens ter kennis nodige dogmata over onzienlijke en zienlijke dingen, zonder enig gebrek bezit, alle zonden heelt van ziel en lichaam beide, alle deugden en goede werken voortbrengt, en alle geestelijke gaven deelachtig is'. H. Bavinck, *De katholiciteit van christendom en kerk. Ingeleid door drs. G. Puchinger*, Kampen, 1968, 1-2. Bavinck paste deze katholiciteit niet alleen toe op de kerk, maar tevens op het christendom. In aansluiting bij Calvijn gaf hij het begrip in dit verband deze inhoud: 'Niets is er dat niet geëvangeliiseerd kan en behoort te worden. Niet de kerk alleen, ook het huis en de school, de maatschappij en de staat worden onder de heerschappij van het christelijk beginsel gesteld'. (24)
  23. Bavinck, *Calvinisme in Nederland*, 146.
  24. Vgl. Hendrik Spiering, 'Waarom zou je naar zekerheden zoeken?' Interview met prof. dr. P.W. Klein in *NRC/Handelsblad*, 18 januari 1997.
  25. Hierover hebben Bavinck en Vos ongetwijfeld onderling gesproken en op een banket ter ere van Bavinck en Wielenga, dat op 23 augustus 1892 in het Macatawa Park Hotel te Holland werd aangevraagd, zou Vos spreken over 'De poëzie in het Amerikaanse volksleven'; hij was echter op het laatste moment verhinderd te komen. Zie: *De Bazuin*, 16 september 1892.
  26. H.A. Oberman plaatst de ontwikkeling van het voor het calvinisme zo karakteristieke dogma van de predestinatie juist in deze door Bavinck aangegeven historische context van de 'derde reformatie', die van de verdrijving, vervolging en vlucht. 'Deze kernwoorden [inzake de predestinatie] zijn de herkenningwoorden geworden, die behoren bij het geloof en de ervaring in de diaspora, bij het leven in de verstrooiing, bij het overleven temidden van een triumferende Contra-reformatie. (...) Op de lange weg van de diaspora, van Straatsburg en Genève naar Heidelberg en Dordt, naar Leiden en Utrecht, naar Afscheiding en Doleantie, verschoof de horizon van vervolging naar vooruitgang. Een diepe kloof ontstond, niet alleen door de Verlichting of de Franse revolutie, maar ook door de missionaire export van een Europees-christelijke beschaving, of door het stichten van christelijke scholen en universiteiten in eigen land.' Heiko A. Oberman, *De erfenis van Calvijn. Grootheid en grenzen*, Kampen, 1988, 42, 48.
  27. Zie: Harinck, *Drie Nederlandse theologen zien Amerika*, 38, 39.
  28. Zie: Davis, *Images of Intolerance*, 241.
  29. Zie: J. Veenhof, *Revelatie en inspiratie. De openbarings- en schriftbeschouwing van Herman Bavinck in vergelijking met die der ethische theologie*, Amsterdam, 1968, 353-355. Voor Nederlandse reacties op het methodisme, zie: P.L. Schram, 'Methodistica in Nederland', in: *Documentatieblad voor de Nederlandse Kerkgeschiedenis na 1800*, XIII, november 1990, nr. 33, 17-47.
  30. Bavinck, *Calvinisme in Nederland*, 132.
  31. H. Bavinck, 'The Influence of the Protestant Reformation on the Moral and Religious Condition of Communities and Nations', in: *Procee-*